

Dansk Ligbrændingsforenings udvikling og mål.

Direktør, cand. merc. E. Christensen, Dansk Ligbrændingsforening.

Foredrag holdt i Helsingør 1978 ved Foreningen for Kirkegårdskulturs årsmøde.

Ligbrænding var almindelig i oldtiden. Senere blev den sjældnere og sjældnere, og ligbrænding mister enhver praktisk betydning efter at Karl den Store under sin krig med Sakserne i 785 forbød anvendelse af ligbrænding i sine lande.

Tanken om ligbrænding døde ikke helt ud, men der var i mere end 1000 år kun spredte tilfælde af ligbrænding eller bålfærd.

I 1800-tallet rejste flere læger spørgsmålet om ligbrænding, og baggrunden for disse var naturligvis hygiejniske årsager.

Ligbrændingens nyere tid må dateres fra 1869. I det år døde en indisk fyrste i Firenze, og han blev brændt der på bål, hvad der vakte umådelig interesse.

Samme år fremkom der en udtalelse fra den internationale lægekongres i Firenze efter forslag af professorerne Colette og Castiglione. Det hed her, »at man ved alle mulige midler, i de hygiejniske loves interesse, bør søge legalt at sætte ligbrændingen i stedet for den nu brugelige begravelse«. Lægekongressen i Rom i 1871 indtog samme standpunkt.

Man gik herefter i gang med de tekniske forsøg med brænding på en mere tiltalende måde end ved bål.

Den første konstruktør af en til formålet egnet ovn var professor Polli fra Milano men først med Frederik Siemens konstruktion af den såkaldte regeneratorovn, kom man over de største tekniske vanskeligheder. Dette bevirkede, at ligbrændingssagen blev rejst rundt om i landene i Europa med stor kraft.

Det første moderne krematorium blev bygget i Milano i 1874, og her dannedes også den første ligbrændingsforening.

Ligbrændingssagen vakte tidlig interesse i Danmark, og i 1875 holdt lægen, professor E. Hornemann et foredrag i det medicinske Selskab om begravelse eller ligbrænding, og på basis af de daværende kirkegårdsforhold kom han til det resultat, at de hygiejniske hensyn afgjort talte til fordel for ligbrænding. Hornemann anså det imidlertid ikke for muligt, at der kunne komme en stærkere udvikling i gang for at indføre ligbrænding.

Andre, herunder professor dr. med F. E. Levison, gik videre med sagen, og den blev taget op til grundig belysning gennem et foredrag ved et møde i selskabet for sundhedspleje i 1881. Man kunne på dette tidspunkt med større forståelse end

tidligere diskutere sanitære forhold, idet bakteriologien var ved at komme frem. Foruden de hygiejniske forhold blev også de økonomiske draget frem til diskussion, idet man allerede dengang stod overfor problemet at skaffe forøget plads til kirkegårde.

Herefter stiftede man den 24. marts 1881 Foreningen for Ligbrænding. Foreningens formål var at virke for fremme af ligbrændingssagen af såvel hygiejniske som økonomiske grunde. I løbet af et år fik foreningen 1695 medlemmer.

Tre måneder efter foreningens stiftelse rettede man henvendelse til justitsministeriet om tilladelse til at foranstalte ligbrænding i Danmark. Justitsministeriet videresendte sagen til ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet, som afviste sagen. Afvisningen blev begrundet med dels at de hygiejniske grunde burde gøres gældende med en ganske anden overbevisende magt end det var tilfældet, dels kunne kirken først medvirke, når en almindelig strømning i tiden måtte have medført ligbrænding i større europæiske folkeslag. Danmark følte således også for 100 år siden en stærk afhængighed af hvilken stilling landene i Europa ville tage til ændrede livsmønstre. Det tog imidlertid et år at besvare ligbrændingsforeningens henvendelse. Heller ikke på dette tidspunkt er der sket store forandringer i vort samfund.

Foreningen tog igen sagen op og rettede i november 1882 henvendelse til Folketinget. I henvendelsen henviste man bl.a. til, at ligbrænding var gennemført i flere europæiske lande f.eks. Tyskland, Schweiz og England. Heller ikke denne henvendelse gav et for foreningen positivt resultat.

Trods disse negative resultater opstod tanken om at opføre et krematorium, idet mente man - der ikke i gældende love fandtes bestemmelser, som forbød ligbrænding.

Man begyndte da at samle penge ind til et krematorium, og den omstændighed gav anledning til mange protester især fra kirkelig side. Ud over de argumenter, som havde sin rod i den kristne lære, opstod også protester på grund af den stank et krematorium ville forårsage. Protester som vi iøvrigt stadig er ude for.

Efterhånden havde man fået samlet tilstrækkelige midler sammen, og opførelsen af et krematorium blev påbegyndt på en grund om hjørnet af Nylandsvej og Ndr. Fasanvej på Frederiksberg.

I mellemtiden hjalp foreningen med transport til udenlandske krematorier for de, der havde udtalt ønske om at blive brændt. Disse transporter var ret kostbare, nemlig omkring 700,-, hvilket dengang var et anseeligt beløb.

I begyndelsen af september 1886 var krematoriet færdigt. De samlede omkostninger androg ialt kr. 42.000,-.

Nu skulle man så igang og helst hurtigt, idet en af bidragsyderne med 5.000,- havde stillet den betingelse for at yde bidraget, at krematoriet skulle være i drift senest den 16. september 1886.

Da det ikke var muligt at få et dansk lig, og da det forlød, at politiet agtede at forhindre benyttelsen af krematoriet, var man i en yderst vanskelig situation.

Foreningen erhvervede imidlertid gennem universitetet i Lund liget af en tugthus-fange på den betingelse, at universitetet modtog asken til sine samlinger.

Under hensyn til myndighedernes forbud om at benytte krematoriet måtte transporten af liget foregå så upåagtet som muligt, og det var nær gået galt, idet kusken ikke kunne finde vej. Det lykkedes at få liget bragt ud, uden at politiet fik meddelelse herom, og brændingen forløb i enhver henseende tilfredsstillende den 13. september og de 5.000 var hjemme.

Forbudet mod ligbrænding blev imidlertid opretholdt, og to domme i 1888 ved hof- og stadsretten og i 1891 ved højesteret stadfæstede forbudet.

Man måtte herefter igen søge at få en lovbestemmelse om ligbrænding, og det skete den 1. april 1892 hvor loven vedtages, eller 11 år efter at man var påbegyndt arbejdet for denne sag.

Ifølge den første ligbrændingslov stillede man krav om, at der skulle foreligge en i testamentsform affattet tilkendegivelse fra afdøde. Der var endvidere en bestemmelse om omkostningerne ved ligbrænding, idet disse ikke måtte være af en størrelsesorden, at det ville skade dem som havde krav på afdødes bo. Senere er loven om ligbrænding som bekendt blevet lempet, men først med loven af 26. juni 1975 blev ligbrænding sidestillet med kistebegravelse.

Trængslerne var imidlertid endnu ikke forbi. Fra kirkens side søgte man desværre at modarbejde ligbrændingen, idet præsterne først ikke måtte medvirke ved ligbrændinger, og senere måtte de ikke fungere i krematorier, columbarier eller ved urnes nedsættelse på kirkegårde.

Kirkeministeriet gjorde alt for at stemple ligbrænding som noget, man ikke kunne have med at gøre, bl.a. bestemte man, at der ikke måtte anlægges urnegravsteder, idet man blev tvunget til at købe et almindeligt gravsted selv til urnebegravelse. Modstanden kom bl.a. og meget ejendommeligt fra kulturminister Goos, der i 1891 var indtrådt i ministeriet Estrup. Det ejendommelige var, at Goos var ligbrændingsforeningens første formand og forfatter til de første henvendelser til myndighederne, og han havde med iver deltaget i debatten i Folketinget til gunst for sagen, da den første gang kom til behandling i tinget i 1883.

Selv om denne modstand, som det senere har vist sig, ikke kunne holde, tog det mange år inden ligbrænding blev almindeligt i dette land.

Året efter den første ligbrændingslov dvs. i 1893 fandt der kun fire ligbrændinger sted. Fem år senere, nemlig i 1898, var tallet oppe på 18.

Først ved århundredeskiftet kom der mere interesse omkring ligbrænding, hvilket ligbrændingerne af digteren Sophus Schandorph og minister Hørup bl.a. var medvirkende til. Den øgede interesse førte til, at der i 1901 blev dannet yderligere en ligbrændingsforening, nemlig Folkelig Ligbrændingsforening, der havde sin rod i arbejderbevægelsen. I 1914 blev de to foreninger sluttet sammen til Dansk Ligbrændingsforening.

Efter sammenslutningen reorganiserede senere borgmester P. Hedeboel foreningen med forslag til nye love ligesom han ved nye beregninger for forsikrede medlemmer

forbedrede foreningens økonomi og dermed mulighederne for, at den kunne opfylde sine forpligtelser.

Selv om tallet af ligbrændinger steg år for år, var tallene helt op til tredive kun omkring 3.300 om året.

Siden er det gået stærkere, og i 1976 blev halvdelen af døde i Danmark kremeret. Sidste år steg krematorieprocenten til 51,3, og det påregnes, at den også i de kommende år vil stige med 1-1,5% pr år.

Danmark har iøvrigt den højeste kremationsprocent i Skandinavien og uden for Skandinavien ligger kun England over os.

Resultatet af denne udvikling skyldes i høj grad Dansk Ligbrændingsforenings virksomhed. Foreningen har gennem årene ladet opføre og drevet flere krematorier f.eks. Bispebjerg, Kolding, Slagelse, Aalborg og som nævnt det første krematorium på Nylandsvej eller deltaget i finansieringen af krematorier f.eks. i Køge, Hillerød, Randers, Svendborg, København, Glostrup, Aabenraa, Nykøbing m.v.

Samtidig hermed har foreningen flere steder agiteret for opførelsen af krematorier og overalt i landet for medlemsskab af foreningen.

Foreningens sidste krematorium var Slagelse krematorium, der blev opført i 1926 og drevet af Dansk Ligbrændingsforening indtil efteråret 1977. Hermed er Dansk Ligbrændingsforening ophørt med at drive krematorier, der nu overalt i landet drives som offentlig virksomhed.

Dansk Ligbrændingsforening har i en årrække ydet betydelige tilskud til kunstnerisk udsmykning af urneanlæg, hovedsagelig i form af skulpturer på askefællesgrave.

Da antallet af ligbrændinger nu overstiger antallet af kistebegravelser og der fortsat må regnes med en stigning i kremationsprocenten, kunne man måske fristes til at spørge om foreningen ikke har opnået det mål, som man satte sig for snart 100 år siden.

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at dette spørgsmål har været drøftet i foreningens ledelse, men man er foreløbig kommet til den konklusion, at der fortsat er behov for den virksomhed Dansk Ligbrændingsforening udfører, bl.a. fordi foreningen stadig har et meget stort medlemstal, nemlig 155.000.

Spørgsmålet om foreningens fremtid blev taget op i sommeren 1972 på foreningens delegeretmøde, der er den øverste myndighed. Her blev det vedtaget at standse for tilgangen til foreningens forsikringsklasse. Grunden til denne beslutning var, at man mente, at det var for omkostningskrævende at opkræve præmier til de relativt små forsikringer, ligesom forsikringssummerne i høj grad blev udhulet af den inflation, som havde præget samfundet i de foregående og formentlig også i de efterfølgende år.

Den anden ordning kontingentklassen skulle fortsætte, dog med ændring til engangsindskud, således at man undgik opkrævningsudgifterne.

Endelig blev det besluttet at søge bisættelsesvirksomheden, eller bedemandsvirksomheden som det på det ejendommelige danske sprog kaldes, udviklet.

Foreningen har - især i det københavnske område - i en årrække drevet denne virksomhed. Oprindeligt var den kun beregnet for medlemmer, men senere har man også betjent ikke medlemmer og til nogles undren tager vi os også af kistebegravelser.

Når vi som ligbrændingsforening tillige tager os af kistebegravelser, skyldes det, at vi har et apparat, som det er naturligt, at vi af økonomiske grunde udnytter bedst muligt. En anden årsag er, at vi i tidens løb har overtaget 9 private bedemandsforretninger, der naturligvis tog sig af jordbegravelser og lige så naturligt er det, at vi fortsætter hermed.

Vi mener, at det i et samfund som det danske er hensigtsmæssigt, at der findes en organisation som vor af en vis størrelsesorden, og med tilknytning til en almennyttig virksomhed som Dansk Ligbrændingsforening.

Vi driver denne virksomhed fra 29 kontorer og forretningssteder over det meste af landet. På baggrund af den landsomfattende virksomhed besluttede vi i 1975 at optage binavnet Begravelsesforretningen DANMARK:

Begravelsesvirksomhedens omsætning andrager i øjeblikket ca. 22 mill. kr. om året. Foreningen beskæftiger incl. deltidsansatte ca. 75 medarbejdere, hvoraf de fleste virker inden for begravelsesområdet. Begravelsesforretningen DANMARK er den største af sin art i Skandinavien.

Formand for foreningens hovedbestyrelse har siden 1972 været professor, dr. med. Ole Secher. Før 1972 var provst N. J. Rald formand i 10 år til sin død den 4. maj 1972. Endelig skal jeg nævne professor, dr. med. Knud Secher - Ole Sechers far - der var formand fra 1928 - 1956 dvs. i 28 år. Under professor Knud Sechers ledelse blev ligbrændingsbevægelsen genstand for en rivende udvikling, som ikke mindst skyldtes hans indsats. Provst Ralds indsats lå især på det internationale plan, og han var præsident for International Cremation Federation 1960-66 og derefter vicepræsident.

Foreningens nuværende formand, professor Ole Secher, overtog formandsskabet, da ændringen af foreningens struktur blev vedtaget - et arbejde, som vi står midt i. Bisættelsesvirksomheden har i disse år første prioritet.

Naturligvis vil vi fortsat agitere for ligbrænding eller kremation, som er en mere international betegnelse. Denne agitation hører imidlertid op, når vi i vor bisættelses- og begravelsesvirksomhed skal hjælpe en familie. På dette tidspunkt er det afdødes ønske, eller hvis et sådant ikke foreligger, familiens ønske eller ønsker, der skal imødekommes. Det er absolut en regel i vor organisation, at vi skal forholde os neutrale. Dette er bl.a. nedfældet i vore vedtægter, hvor der står, at foreningen er neutral i politisk og religiøs henseende.

Efterhånden som vi får etableret en bisættelsesorganisation af en passende størrelse og med en rimelig spredning ud over landet, håber vi, at vi får såvel de økonomiske som organisatoriske kræfter til at optage andre funktioner til gavn for vore medlemmer og forbrugere iøvrigt.

Med hensyn til vore samarbejdspartnere dvs. hospitals- og plejehjems personale og

den funktion, som varetages af de fleste tilstedeværende nemlig kirkegårds- og krematoriepersonale tilstræber vi et godt samarbejde til gavn for vore klienter og naturligvis også for at lette vore medarbejdere i deres daglige arbejde.

Som det er Dem bekendt har vore brødre i Sverrige nemlig Svenska Eldebegängelsesförening igennem en årrække udført et beundringsværdigt arbejde indenfor sit virkeområde og herunder kremations- og kirkegårdsforhold. Denne indsats består af afholdelse af konferencer, kurser og studierejser samt udgivelsen af bladet IGNIS.

Hvad disse aktiviteter angår kan Dansk Ligbrændingsforening jo ikke siges at være særlig aktiv eller rettere sagt må vi erkende, at vi er inaktive. Desværre kan vi ikke i disse år rumme dette inden for vor organisation og heller ikke inden for de økonomiske rammer som i øjeblikket er til stede. I denne forbindelse må jeg måske orientere om, at den svenske forening i nogen grad betragtes som en slags brancheforening med den virkning, at svenske kommuner og kirkegårdsforvaltninger betaler et årligt kontingent til Svenska Eldbegängelsesföreningen.

Nu tror jeg ikke at vi kan nå hertil i Danmark, hvor man generelt sagt aldrig har formået at få det samarbejde eller den dialog mellem offentlig virksomhed og private institutioner og virksomheder som tilfældet er i Sverige. Vi håber, at vi på et eller andet tidspunkt kan optage nogle af de aktiviteter, som den svenske forening står for. Foreløbig må vi imidlertid nøjes med at være mellemed mellem svenskerne og danske kirkegårds- og krematorieforvaltninger.

Vi føler, at vi har et rimeligt godt samarbejde med krematorie- og kirkegårdsforvaltningerne ikke mindst i København og nogle af denne bys omegnskommuner. Ind imellem må vi imidlertid nok konstatere at samarbejdet ude omkring i landet måske kunne være bedre.

Hvad der her er sagt kan også omfatte landets præster. Vi skal først og fremmest varetage forbrugernes dvs. de efterladtes interesser, og derfor kan det komme til kritik fra vor side, men den forståelse som i det store og hele kommer til udtryk fra vore samarbejdspartnere skulle give de bedste muligheder for en gensidig frugtbar koordination af de samfundsopgaver, som vi skal varetage.

Hvad jeg sluttelig har sagt må ikke betragtes som et ønske om at være uvenlig overfor mine tilhørere, men som en mild provokation for at få en debat igang. Herefter er jeg klar til at modtage spørgsmål, som jeg håber, jeg kan besvare. Jeg er også lydhør overfor kritik, hvis sådan skulle forekomme.